

деяких традиційних для нашої країни сегментів на зовнішніх ринках. «Звільнені» ніші оперативно займають конкуренти (Китай, Індія), що призводить до зниження експортного потенціалу України та зростання загроз її подальшого розвитку. Також зберігається проблема сировинної орієнтації української економіки та експорту, на який припадає близько 70%.

У сформованих обставинах існуюча політика лібералізації імпорту зараз становить додаткову загрозу розвитку національної економіки. Економіка нашої країни і до початку 2022 р. була критично імпортозалежною, особливо що стосується високотехнологічних галузей. За баченням деяких економістів зараз існує і необхідність, і реальна можливість формування широкомасштабної політики імпортозаміщення, яка буде сфокусована на тих переробних виробництвах, для розвитку яких наша країна володіє достатнім сировинним потенціалом, а саме – на агропереробці та виробництві готових металевих виробів.

Література:

1. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: наукове-аналітичне видання / наук.ред. Сторонянська І.З. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долишнього НАН України. 2022, 70 с. URL.: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>
2. UNCTADSTAT. United nations conference on trade and development. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
3. Офіційний сайт Державної служби URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Експорт України під час війни: як змінилась структура постачань української продукції за кордон URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/>

УДК 339.97

Булатова О.В., д.е.н., професор, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, перший проректор

ОЦІНКА УМОВ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Україна у світовій економіці залишається країною з низьким рівнем соціально-економічного розвитку, так у 2021 р. ВВП на душу становить 4835,6 дол. США за даними Світового банку, що на 20,7% більше порівняно з 2012 р., починаючи з 2015р. показник характеризується зростаючою динамікою (збільшився в 2,28 р.). При цьому порівняно з середнім рівнем ВВП на душу країн ЄС, що складає 38234 дол. США на душу, залишається у майже 8 разів меншим. Як показав розрахунок рівня співвідношення, рівень соціально-економічного розвитку України залишається на відмітці 12% від середнього по країнах ЄС, при чому порівняно з 2012 р. ситуація майже не змінилася, позитивним моментом є зменшення розриву з 7% у 2015 р. до 12,6% у 2020 р.

З урахуванням того, що українська економіка зростає в середньому на 2-3 % на рік, тоді як зростання світової економіки становить 3,7-3,9 %, а країн, що розвиваються, - у середньому 4,8-5,0%, окремих країн – 8-10 % [1], для країни є

ризик збереження постійного відставання від рівня розвитку європейських країн та світу в цілому.

Щодо динаміки рівня інфляції, то порівняно з рівнем 2015 р. у 48,7% протягом 2016-2021 рр. інфляція зберігається на помірному рівні у діапазоні 2,7% (2020р.) – 14,4% (2017 р.). Це пов'язано із впровадженням режиму інфляційного таргетування Національним банком України [2], що дозволяє знизити її рівень та ступінь волатильності, як це також успішно застосовується в 41 країні світу. Однак, якщо порівнювати з рівнем інфляції в країнах ЄС (складає 2,55%), то в Україні він в 4 рази вищий.

Рівень безробіття за даними МОП у 2020 р. складає 8,88% (в середньому за період 2012-2021 рр. 8,7%, максимальний рівень 9,5% у 2017 р.), що є близьким до середнього рівня країн ЄС (8,83%) та нижчим у окремі періоди часу. Такий рівень за оцінками НБУ близький до природного (8,5%) буде підтримуватися зростанням економічної активності з одного боку та з іншого боку може зростати у зв'язку з подальшим зростанням рівня витрат бізнесу на оплату праці.

Рівень тінізації економіки для України, так як і для решти країн світу є одним з основних ризиків стійкості економічного розвитку. Для української економіки високий рівень тіньової економіки зумовлює недоотримання державним бюджетом значних коштів у вигляді неспланих податків; викривлення внутрішньої конкуренції, внаслідок конкурентних переваг у підприємств тіньового сектору, що застосовують різні схеми з мінімізації податкових платежів; зростання загального рівня корупції та зниження довіри до державних інституцій тощо [3].

В табл. 1 наведений аналіз рівня тінізації економіки України порівняно з деякими європейськими країнами за методом МІМІС, що в міжнародних дослідженнях використовується для вимірювання рівня тіньової економіки за методологією, запропонованою Ф. Шнейдером [4].

Таблиця 1

Рівень тіньової економіки деяких країн ЄС та України

Країна	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Зміна за період, %
Україна	47,0	47,0	46,7	47,1	47,0	47,1	46,6	47,2	47,8	50	6,5
ЄС (28)	19,3	18,8	18,6	18,3	17,9	17,3	16,8	16,3	17,9	17,4	-9,7
Німеччина	12,5	12,1	11,6	11,2	10,8	10,4	9,7	8,5	10,4	10,0	-19,8
Франція	10,8	9,9	10,8	12,3	12,6	12,8	12,5	12,4	13,6	13,1	21,5
Австрія	7,6	7,5	7,8	7,1	8,2	7,8	6,7	6,1	7,2	6,9	-9,2
Польща	24,4	23,8	23,5	23,3	23,0	22,2	21,7	20,7	22,5	22,0	-9,8
Чехія	16,0	15,5	15,3	15,1	14,9	14,1	13,6	13,1	14,2	13,9	-13,0
Литва	28,5	28,0	27,1	25,8	24,9	23,8	23,0	21,9	23,1	22,9	-19,6
Латвія	26,1	25,5	24,7	23,6	22,9	21,3	20,2	19,8	20,9	20,2	-22,5
Болгарія	31,9	31,2	31,0	20,6	30,2	29,6	39,8	30,1	32,9	32,4	1,6

Примітка: складено автором на основі [5,6]

Отже, розмір тіньової економіки України оцінюється в 50% її ВВП, при цьому показник зберігається протягом аналізованого періоду на такому високому рівні, у 2021 р. порівняно з 2012 р. показник виріс на 6,5%. Розмір тіньової економіки України майже в 2 рази вищий за середній показник по ЄС, який на відміну від українського має тенденцію до скорочення (за період 2012-2021 рр. скоротився на 9,7%). Слід однак зазначити, процеси тінізації економіки в країнах

ЄС є нерівномірними, зокрема в «старих» країнах-членах ЄС, зокрема Німеччині, Франції, Австрії, цей показник не перевищує 13%, тоді як в країнах останніх хвиль розширення (Центральна, Східна Європа), зокрема в Польщі, Литві, Латвії, Болгарії рівень тіньової економіки перевищує 20%, найбільшим він є в Болгарії (32,4% у 2021 р.), однак це також майже двічі менше за показник України.

Ще одним фактором, що є викликом щодо стійкого розвитку та відповідно посилює ризики, є сировинна орієнтація зовнішньоторговельної діяльності та низький технологічний рівень виробництва та експорту, що посилює рівень залежності від імпорту технологій та інновацій. Як наслідок, наявна незмінна сировинна-індустріальна орієнтації країни, що підсилюється зовнішніми військово-політичними аспектами у відносинах з росією, гальмує зростання рівня економічного розвитку та зменшує доходи суб'єктів економічної діяльності.

Негативним чинником, що посилює ризики, є девальвація курсу національної грошової одиниці (у 2012 р. середньорічний курс гривні до долара США складав 7,99 грн. за дол. США, у 2015 р. – 21,84 грн. за дол. США, у 2021 р. – 26,96 грн. за дол. США), що в свою чергу посилює рівень нестабільності, викликає загрози зменшення реальних доходів, оцінених в національній валюті, доходів домогосподарств та бізнесу, знижує їх купівельну спроможність, а також посилює недовіру та негативні економічні очікування.

Відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій та реінвестування обумовлює низькі показники рівня інвестування економіки, як внутрішнього, так і зовнішнього. В цілому для української економіки характерним є низький технологічний рівень виробництва, так частка середньо- та високотехнологічного сектору у виробництві дорівнює 28% (2019 р.), що на 7% менше рівня 2010 р. (34,95%), тоді як для країн ЄС в середньому ця частка складає 41,1% (2019 р.).

Низька конкурентоспроможність та невисокий рівень інноваційного розвитку також є викликами стійкості економічного розвитку, так Україна серед країн ЄС займає найнижчі позиції у відповідних міжнародних рейтингах (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінки України в рейтингах глобальної конкурентоспроможності та глобальних інновацій

Показник		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Індекс глобальної конкурентоспроможності	бал	52,5	54,3	53,1	54,3	52,9	52,5	53,9	57,0	57,0	...
	місце	82	73	84	76	79	85	81	83	85	...
Індекс глобальних інновацій	бал	35,01	36,1	35,8	36,3	36,45	35,72	37,62	38,52	37,4	36,32
	місце	60	63	71	63	64	56	50	43	47	45

Примітка: складено автором на основі [7,8]

Підсумовуючи, варто зазначити, то наведені вище умови дестабілізують процеси забезпечення стійкості економічного розвитку, призводять до збереження на низькому рівні всіх складових економічної безпеки та обумовлюють збереження високих ризиків прояву масштабних дестабілізаційних явищ в економічному розвитку у довгостроковій перспективі.

Література:

1. The World Economic Outlook (WEO) database. 2019. Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>

2. Інфляційний звіт НУБ (квітень 2021). Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayinska-ekonomika-u-20212023-rokah-zrostatime-tempami-na-rivni-blizko-4-a-inflyatsiya-pochne-spoilnyuvatisya-voseni-2021-roku--inflyatsiyniy-zvit>

3. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму 2019. Режим доступу: <https://finmonitoring.in.ua/NRA2019.pdf>

4. Medina L, Schneider F (2021) The evolution of shadow economies through the 21st century, in: Delechat, C. und L. Medina (eds.), The Global Informal Workforce: Priorities for Inclusive Growth, International Monetary Fund, Washington DC, USA, S. 10–6.

5. Informal Economy Database. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/research/brief/informal-economy-database>

6. Schneider F. New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. International Economics and Economic Policy (2022) 19:299–313. <https://doi.org/10.1007/s10368-022-00537-6>

7. Global competitiveness reports 2011-2019. URL: <https://www.weforum.org/reports/how-to-end-a-decade-of-lost-productivity-growth>

8. Global innovation index 2012-2021. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2021/

УДК 341.232+338

Вишняков О.В.,

здобувач ступеня «Доктор філософії» спеціальності «Міжнародні економічні відносини»

МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Унаслідок війни росії проти України мільйони людей водночас стали потребуєчими у гуманітарній допомозі та підтримці. Втрата постійного доходу, домівок, вимушене переселення унеможливили спроможність самостійного утримання своїх родин тисячі українців.

Відповідно до чинного національного законодавства, гуманітарна допомога - цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном. Основним нормативно-правовим документом, що визначає правові, організаційні, соціальні засади надання та отримання, оформлення, розподілу та контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги, є Закон України «Про гуманітарну допомогу» №1192-XIV від 22.10.1999 року [2]. Отримувачі допомоги потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою